

Fighting apart together

Het optreden van de Nederlandse krijgsmacht in NAVO-verband

tweede-luitenant drs. R.M. Verbeek*

Inleiding

Combined en joint optreden van de krijgsmacht is 'in'. Dat is te merken aan het regelmatig verschijnen van artikelen over dit thema. Meestal is de context daarvan het optreden van verschillende NAVO-bondgenoten, zonder dat de gehele alliantie hieraan deelneemt, het zogenaamde *Combined Joint Task Forces* (CJTF) concept. Dit concept werd uitgedacht om de NAVO de mogelijkheid te geven ook buiten het verdragsgebied te opereren. In verband met de politieke of constitutionele problemen die sommige lidstaten hadden met dergelijk optreden, werd het CJTF-concept ontwikkeld. Eventueel kunnen niet-NAVO-landen deel uitmaken van een dergelijke taakgroep, die van de NAVO-infrastructuur gebruik kan maken.

Als zodanig is dit een relatief nieuwe ontwikkeling, die in gang werd gezet na afloop van de Koude Oorlog, toen de NAVO zich gaandeweg meer ging toeleggen op het verrichten van zogenoemde robuuste vredesoperaties. Volgens het CJTF-concept dienen de desbetreffende taakgroepen te zijn samengesteld uit eenheden van verschillende lidstaten (combined) en verschillende krijgsmachtdelen

(joint). Hierdoor zijn ze in staat geïntegreerd, en daardoor zo effectief mogelijk, op te treden.¹

In de praktijk blijkt dat combined optreden doorgaans vrij goed werkt, maar dat voor joint optreden nogal wat barrières dienen te worden geslecht. Een verklaring hiervoor kan worden gevonden in de ontwikkeling van samenwerkingsverbanden binnen de NAVO in de afgelopen vijftig jaar.

In dit artikel wil ik deze ontwikkeling analyseren aan de hand van enkele operationele verbanden van de NAVO waaraan Nederlandse eenheden hebben deelgenomen. Het gaat daarbij om internationale eenheden die werden opgezet voor een langere periode en dus niet om samenwerking in het kader van een tijdelijke operatie of oefening. In verband met de beperkte ruimte zullen niet alle verbanden die aan de criteria voldoen worden behandeld. Zo zal er geen aandacht worden besteed aan de *ACE Mobile Force*, waaraan de luchtmacht en de mariniers een bijdrage hebben geleverd respectievelijk nog steeds leveren, aan de *UK/NL Landing Force* van de Britse en Nederlandse mariniers of aan de operationele integratie van de Nederlandse en Belgische vloten onder bevel van de Admiraal Benelux.

NORTHAG

Als eerste combined eenheid wil ik de *Northern Army Group* (NORTHAG) behandelen. Vier decennia lang was

dit het NAVO-commando waarbinnen de Nederlandse landstrijdkrachten opereerden. Het Nederlandse legerkorps werkte hierin nauw samen met een Belgisch, Brits en, vanaf 1957, een Duits legerkorps. Het fundament voor deze samenwerking werd gelegd in de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog. Toen deze in mei 1945 in Europa ten einde kwam, werd het Duitse grondgebied verdeeld in vier bezettingszones. Elk van de vier grote bondgenoten uit de oorlog kreeg een zone toegewezen. De Britse zone was voor Nederland het belangrijkste, want deze lag in het noordwesten van Duitsland. Voor de bezetting van dit gebied creëerden de Britten een nieuw leger, het *British Army on the Rhine* (BAOR). Aan België en Nederland vroegen zij een bijdrage te leveren voor deze bezettingsmacht. Nederland kon hieraan echter niet voldoen. De strijd in Nederlands-Indië legde beslag op vrijwel het gehele beschikbare militaire vermogen, waardoor er onvoldoende troepen overbleven om naar Duitsland te zenden.

Pas na afloop van de strijd in Nederlands-Indië kon Nederland zich permitteren grote eenheden te formeren voor taken in Europa. Deze opbouw vond plaats aan de hand van afspraken die waren gemaakt in het kader van de Westerse Unie, die in 1948 was opgericht door het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en de Benelux-landen. De bondgenoten wilden vooral een snelle opbouw van de land- en luchtmacht. De Koninklijke

* De auteur is voormalig wetenschappelijk medewerker van de Sectie Militaire Geschiedenis KL.

¹ Een geannoteerde versie van dit artikel is verkrijgbaar bij de bureauredactie van de Militaire Spectator.

Marine diende volgens de hoogste bevelhebber van de Westerse Unie, de Britse veldmaarschalk B.L. Montgomery, vooral te zorgen voor het mijneenvrij houden van de kustwateren en voor enkele kleine escortegroepen voor konvoibescherming op de Noordzee.

In april 1949 kwam er naast de Westerse Unie een ander forum voor de coördinatie van de Westerse veiligheid, de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO). Deze organisatie, waaraan behalve de genoemde vijf West-Europese landen ook Canada, Denemarken, Italië, Portugal, Noorwegen, de Verenigde Staten en IJsland deelnamen, beoogde gezamenlijk de vrede en veiligheid in het Noord-Atlantische gebied te waarborgen. Hiertoe werden, evenals dat binnen de Westerse Unie was gebeurd, afspraken gemaakt over de omvang en samenstelling van de bijdragen van de bondgenoten. Na het uitbreken van de Korea-oorlog en de daardoor toenemende angst voor Sovjet-agressie richting West-Europa, kwam het primaat in de westerse veiligheidspolitiek te liggen bij de NAVO. Ook werd het hierdoor bespreekbaar om de in 1949 gevormde Bondsrepubliek Duitsland in te schakelen voor de westerse defensie.

In december 1950 accepteerde de Noord-Atlantische Raad, het hoogste politieke orgaan van de NAVO, de *forward defence strategy*, volgens welke de vijand zo ver mogelijk naar het oosten moest worden aangegrepen. Voor de Koninklijke Landmacht betekende dit dat de bestaande samenwerking met de BAOR en de Belgische landmacht moest worden voortgezet op Duits grondgebied, in plaats van achter de oorspronkelijke Rijn-IJssellinie. Teneinde deze samenwerking zo goed mogelijk te laten verlopen, werd op 1 november 1952 te Bad Oeynhausen de Northern Army Group opgericht. Samen met de zuidelijker gelegen *Central Army Group* (CENTAG) was NORTHAG verantwoordelijk voor de verdediging van het NAVO-grondgebied in Centraal-Euro-

pa. Beide *Army Groups* stonden onder bevel van de commandant *Allied Forces Central Europe*, die op zijn beurt ondercommandant was van de *Supreme Allied Commander Europe* (SACEUR). Deze geallieerde opperbevelhebber in Europa, die te allen tijde de Amerikaanse nationaliteit had, kreeg in oorlogstijd alle aan de NAVO toegezegde troepen onder zijn bevel. In vreedetijd bleven deze echter onder nationaal commando en bestond de geallieerde commandostructuur vrijwel uitsluitend uit internationale staven.

Verhuizing

In feite was NORTHAG in deze periode het oorlogshoofdkwartier van de BAOR, waar, onder bevel van een Britse generaal, de door de drie deelnemende landen ingebrachte legerkorpsen opereerden. De taak van NORTHAG was het tegengaan van elke mogelijke agressie en het handhaven van de integriteit en veiligheid van het NORTHAG-gebied. De begrenzing hiervan bestond uit de Elbe, de Nederlands-Duitse en de Duits-Duitse grenzen en de lijn grofweg tussen Aken en Kassel.

In vreedetijd stond de commandant NORTHAG alleen de staf ter beschikking en, vanaf 1961, de *NORTHAG Signals Support Group*. Beide waren samengesteld uit contingenten van de troepenleverende landen. De legerkorpsen bleven in vreedetijd onder nationaal bevel. Bovendien bleven de opleidingen en logistieke verzorging van de eenheden een nationale aangelegenheid. In verband met de noodzakelijke samenwerking tussen land- en tactische luchtmacht, verhuisde de staf van NORTHAG in 1954 naar 'Big House', het hoofdkwartier van de BAOR te Rheindahlen. Daar werd ook de staf van 2 *Allied Tactical Air Force* (2 ATAF) gehuisvest, de NAVO-luchtmacht eenheid die in het Noord-Duitse luchtruim opereerde. Bij het uitbreken van oorlog zouden ook de zeestrijdkrachten enkele liaisonofficieren onderbrengen in het hoofdkwartier NORTHAG/2 ATAF, zodat het commando behalve combined dan ook volledig joint zou zijn.

In 1955 achtten de bondgenoten de tijd rijp om de Bondsrepubliek tot de NAVO te laten toetreden. Na twee jaar kon de Duitse *Bundeswehr* in 1957 een legerkorps leveren aan NORTHAG. Daarmee kwam de totale oorlogsterkte op vier legerkorpsen, die elk een eigen operatievak kregen toegewezen. Het Nederlandse legerkorps kreeg het meest noordelijk gelegen vak, met het Duitse legerkorps op zijn rechter flank. In dezelfde periode nam de Britse aanwezigheid op het continent af. De regering van het Verenigd Koninkrijk had ervoor gekozen een eigen kernwapenarsenaal te gaan vormen. De hiermee gemoeide kosten maakten reorganisatie en inkringing van de conventionele strijdkrachten noodzakelijk, met als resultaat dat het twee divisies uit Duitsland terugtrok. Dit, en de opname van het Duitse legerkorps, had consequenties voor de samenstelling van de staf van NORTHAG. Naast een Duitse inbreng veranderde ook de verhoudingen tussen de nationale vertegenwoordigingen. Niet langer voegden de Belgische en Nederlandse 'kleinduimpjes' enkele officieren en minderen toe aan een in essentie Britse staf. Nu ontstond een geïntegreerde staf, waarvan elk land een evenredige bijdrage leverde.

Dat nam niet weg dat een Brit nog altijd de scepter zwaaid. Naast commandant van NORTHAG was deze generaal ook commandant van de BAOR. Dit leidde weleens tot twijfel aan de prioriteiten die deze generaal zou stellen in het geval van een gewapend conflict. Dergelijke twijfel manifesteerde zich bijvoorbeeld tijdens een bezoek in 1958 van minister van Defensie C. Staf aan zijn West-Duitse ambtgenoot. De Duitse legerleiding wenste nadrukkelijk, zo bleek uit gesprekken, dat Nederland permanent troepen zou legeren in het vak van 1 (NL) Legerkorps. Indien dit niet gebeurde, zo vreesde zij, zou de Britse bevelhebber van NORTHAG in tijden van crisis wel eens kunnen besluiten de noordelijke flank (het Nederlandse vak) onbeschermd te laten en 1 (NL) Legerkorps in te zet-

Afb. 1
Samenwerking
binnen
NORTHAG. Hier
zijn Neder-
landse infanter-
isten afgezet
door Duitse
helikopters
 (Bron: SMG/KL)

ten als reserve voor zijn eigen Britse legerkorps.

Dit was, zowel voor de Bondsrepubliek als voor Nederland, onaanvaardbaar. Dit zou immers de Sovjet-legers de mogelijkheid bieden vrijwel onbelemmerd door Noord-Duitsland naar Nederland door te stoten. Van een daadwerkelijke stationering van Nederlandse troepen op West-Duits grondgebied kwam het echter pas in september 1961. De aanleiding hiervoor was de oplopende spanning tussen Oost en West ten gevolge van de Berlijn-crisis van dat jaar.

Oefeningen

Vanaf het begin van de jaren zestig stabiliseerden de verhoudingen binnen NORTHAG. Er werden geregeld grootschalige oefeningen gehouden waarbij de interoperabiliteit en het opereren volgens NAVO-procedures werden beoefend. De samenwerking bleef echter, afgezien van de staf en de *Signals Group*, in het algemeen beperkt tot het legerkorps- en divisie-niveau. Afgezien van veranderingen in de operatieplannen, als gevolg van wijzigingen in samenstelling van de

eenheden, bewapening of strategie, bleef NORTHAG op de gekozen weg voortgaan tot het begin van de jaren negentig.

Het einde van de Koude Oorlog bracht verandering. Als gevolg van de hereniging van Oost- en West-Duitsland kwam de oude verdedigingslijn van de NAVO tegen het Sovjet-blok midden in het nieuwe Duitsland te liggen. Hiermee verdween haar nut en viel begin jaren negentig, mede als gevolg van de invoering van een minder statische verdedigingsstrategie van de NAVO, het doek voor NORTHAG. Dat de samenwerkingsbanden tussen deze buurlanden toch nog altijd sterk zijn, blijkt hierna, in de paragraaf over de Multinationale Divisie (Centraal).

NORTHAG was een typisch voorbeeld van de samenwerking tussen bondgenootschappelijke landstrijdkrachten tijdens de Koude Oorlog. Het bestond uit een internationale staf waaraan in oorlogstijd grote nationale eenheden werden opgehangen. Omwille van de oorlogsvoorbereiding waren er con-

tacten over en weer en werd met enige regelmaat samen geoefend. Door de gezamenlijke huisvesting met het hoofdkwartier van 2 ATAF waren de contacten tussen land- en luchtstrijdkrachten makkelijk te leggen, maar tot integratie kwam het niet. De band met de zeestrijdkrachten was gezien de verschillende operatieterrains nog zwakker. Dit beeld van op hoog niveau combined, maar niet joint, geldt voor de gehele periode vanaf de jaren vijftig tot het begin van de jaren negentig.

NATINAD

Net als bij de grondverdediging bleek samenwerking op het gebied van de luchtverdediging al snel na afloop van de Tweede Wereldoorlog noodzakelijk. De toenemende snelheid van de vliegtuigen en de evenredig daarmee afnemende waarschuwingstijd maakten het zo tijdig en snel mogelijk waarnemen van de vijand en alarmeren van de eigen luchtverdediging van het grootste belang. In deze periode van opbouw was hulp en expertise

van bondgenoten erg gewenst. Het was dan ook een groep officieren van de Britse *Royal Air Force* die eind 1947 een luchtverdedigingsplan voor Nederland ontwierp. Omdat dezelfde groep aan de basis stond van plannen voor de Belgische luchtverdediging, waren er veel overeenkomsten en sloten beide systemen goed op elkaar aan. Bovendien waren zowel de Nederlandse als de Belgische commandanten van de luchtsrijdkrachten bereid om nauw met elkaar samen te werken op het gebied van de luchtverdediging.

Nadere uitwerking van deze plannen vond vanaf begin 1948 plaats in het kader van de in oprichting zijnde Westerse Unie, waardoor ook het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk aan de besprekingen deelnamen. De Verenigde Staten werden op dat moment nog buiten het overleg gehouden, voornamelijk door de Britten, en tegen de wil van Nederland. De Verenigde Staten zouden namelijk een deel van de kosten op zich kunnen nemen, waartoe het Verenigd Koninkrijk niet in staat was. De beoogde samenwerking betrof vooral het aan elkaar doorspelen van waarnemingsgegevens. De bestrijding van de luchtdreiging werd door zowel Frankrijk als het Verenigd Koninkrijk nog lange tijd als een nationale taak gezien.

Met de oprichting van de NAVO kregen ook de Verenigde Staten een stem in het kapittel van de West-Europese luchtverdediging. Als grootste bondgenoot, wapenleverancier en mede-bezetter van het West-Duitse grondgebied, waren zij een belangrijke partner. Zoals gezegd, stonden in vredetijd alle militaire eenheden onder nationaal bevel, ook de luchtsrijdkrachten. Pas in tijd van oorlog zou het commando over de aan NAVO toegezegde eenheden aan SACEUR worden overgedragen.

Een probleem hierbij was dat juist voor de luchtverdediging een hoge mate van integratie noodzakelijk is om voldoende snel en effectief op een dreiging te kunnen reageren. Dit ver-

eiste dat operationele concepten en *command & control* zo veel mogelijk werden gestandaardiseerd en dat er veel informatie kon worden uitgewisseld. Vanaf het midden van de jaren vijftig gingen binnen het bondgenootschap stemmen op om de geallieerde luchtverdediging in het gehele grensgebied tussen NAVO en Warschaupact te integreren.

Integratie

De eerste stappen op weg naar de algehele integratie werden gezet in 1954. De toenmalige SACEUR, generaal A.M. Gruenther, gaf opdracht een studie te verrichten naar het opzetten van een internationale luchtverdediging. In het gebied van 2 ATAF onder namen de daar samenwerkende lidstaten al enige initiatieven op dit terrein. Zo integreerde de operationele staf en de squadrons van het Nederlandse Commando Tactische Luchtsrijdkrachten in 1955 met de tot dan toe uitsluitend Britse 2 *Group*, werden de luchtverdedigingssquadrons van de Nederlandse en Belgische luchtmacht gebundeld binnen de 69 *Group* en ging 306 Tactische Verkenningssquadron naar de vliegbasis te Laarbruch in Duitsland om deel uit te maken van de daar gestationeerde geallieerde verkenningsgroep. In datzelfde jaar stemden de NAVO-leden in met het inrichten van vier *Air Defence Regions*, vanwaaruit de luchtverdediging moest worden gecoördineerd.

Ten aanzien van deze luchtverdedigingsregio's gingen de Nederlandse gedachten in een iets andere richting dan die van de grote Europese bondgenoten. Op grond van het beginsel dat de luchtverdediging in de diepte dient te worden gevoerd, was het Nederlandse Comité Verenigde Chefs van Staven ervan overtuigd, dat het Verenigd Koninkrijk in dezelfde regio moest worden opgenomen als Nederland, België en 2 ATAF. Frankrijk diende samen met 4 ATAF, dat ten zuiden van 2 ATAF was gelegen, een andere regio te vormen. Dit zou betekenen dat de bestrijding van vijandelijke vliegtuigen op weg naar bijvoorbeeld Londen, steeds door dezelfde regio

zou worden gecoördineerd. Dit zou een efficiënte bestrijding mogelijk maken. In plaats daarvan stond het Verenigd Koninkrijk erop zijn luchtverdediging zelfstandig te verzorgen en wilde Frankrijk slechts in het noordoosten van haar grondgebied met de bondgenoten integreren. Beide prefereerden dus hun luchtverdediging zoveel mogelijk nationaal te houden. Zoals de grote lidstaten wilden, geschiedde. In plaats van een verdediging in de diepte, van oost naar west, werd de voor Nederland belangrijke regio van noord naar zuid georiënteerd en omvatte het 2 en 4 ATAFs, de Benelux en Noordoost-Frankrijk. Het Verenigd Koninkrijk vormde een aparte regio.

In 1956 volgde een belangrijke stap in de richting van integratie. Het *Supreme Headquarters Allied Powers Europe* (SHAPE), het hoofdkwartier van SACEUR, diende in dat jaar het voorstel voor de integratie van de luchtverdediging binnen *Allied Command Europe* in bij de Noord-Atlantische Raad. Doordat enkele landen dwarslagen, met name het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk, duurde de politieke besluitvorming erg lang. Pas in 1960 gingen alle bondgenoten akkoord en stemde de Raad in met de integratie van de luchtverdediging in het Europese NAVO-gebied, onder commando van SACEUR. Deze integratie van de commandostructuur, het *NATO Integrated Air Defence system* (NATINAD), werd in 1964 voltooid.

Voor een effectieve verdediging tegen de Sovjet-luchtdreiging was het noodzakelijk om langs de gehele oostelijke grens van de NAVO een aansluitend, geïntegreerd, snel en efficiënt waarschuwings- en gevechtleidings-systeem op te bouwen. Vanaf 1963 werd hiermee begonnen. De keten van grondstations kreeg de naam *NATO Air Defence Ground Environment* (NADGE) en was na tien jaar volledig operationeel. Onder SACEUR bestond nu een luchtverdedigingsorganisatie met SHAPE als hoofdkwartier. Daaronder ressorteerden de vier *Regional*

Air Operations Centres, waaronder één in Brunssum in Zuid-Limburg.

Vervolgens ging de bevelslijn omlaag via *Air Defence Operation Centres* en *Sector Operation Centres* naar *Control Reporting Centres*. Door middel van deze radar- en controleposten en de onderlinge verbindingen, was het mogelijk de verdediging van het NAVO-luchtruim te coördineren en te komen tot een optimale inzet van de beschikbare luchtverdedigingsmiddelen, ongeacht de nationaliteit. In Nederland werd een *Control Reporting Centre* gevestigd in Nieuw-Milligen.

Een nadeel van NADGE was dat het laagvliegende doelen niet vroegtijdig kon opmerken. Vliegtuigen die achter de horizon, laag bij de grond of in bergachtig gebied vlogen, bleven voor de radar verborgen. Dit euvel werd eind jaren zeventig verholpen, toen de NAVO-luchtwaarschuwingssystemen aanvulling kregen van een vloot van *Airborne Warning and Control Systems* (AWACS). Deze vliegtuigen, die met een gemengde bemanning van verschillende NAVO-nationaliteiten opereerden, konden vanuit de

lucht met hun radar een groter gebied bestrijken dan de grondgebonden NADGE-stations, waarmee ze overigens wel in verbinding stonden. Ook kon deze radar laagvliegende objecten waarnemen, zodat de mogelijkheid ontstond een nog completer beeld te creëren van het te verdedigen luchtruim. Hiermee kon de actieve luchtverdediging effectiever worden gecoördineerd. De *NATO Airborne Early Warning Force*, waarin deze AWACS-vliegtuigen zijn ondergebracht, staat onder commando van zowel SACEUR als zijn maritieme evenknie, de *Supreme Allied Commander Atlantic* (SACLANT), waarbij de eerste de directe aansturing voor zijn rekening neemt. De commandant en de staf worden gekozen en gevormd uit vertegenwoordigers van de twaalf aan het project deelnemende lidstaten.

Inmiddels ondervonden de traditionele wapens tegen aanvallen vanuit de lucht, luchtdoelgeschut en jachtvliegtuigen, concurrentie van een nieuw luchtverdedigingswapen. Medio jaren vijftig verschenen namelijk de eerste grond-luchtgeleide wapens in de arsenalen van de bondgenoten. Ook

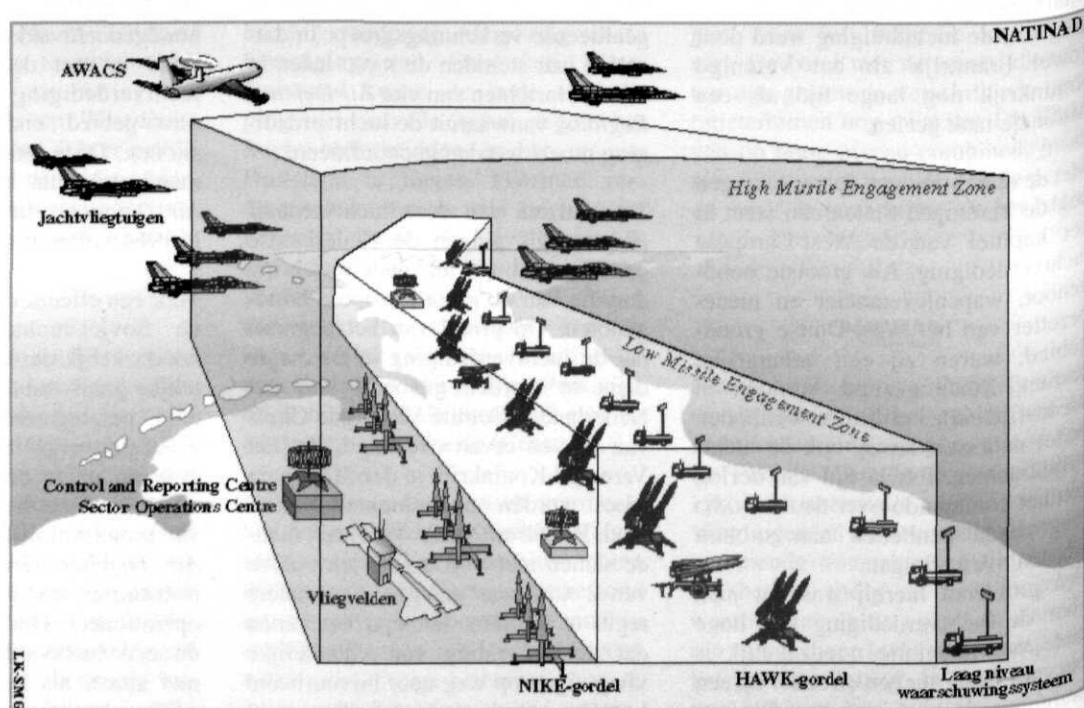
Nederland ging over tot de aanschaf van dergelijke systemen, teneinde zijn taken in de gezamenlijke luchtverdediging zo goed mogelijk te kunnen vervullen. In totaal kreeg de Koninklijke Luchtmacht de beschikking over vijf groepen geleide wapens. Daarvan waren twee uitgerust met NIKE-Hercules-raketten en drie met HAWK-raketten. Ook de inzet van deze wapens werd door NADGE-stations gecoördineerd.

Verdedigingslinies

De vijf groepen geleide wapens waren alle in Duitsland gestationeerd. Daar vormden zij, samen met geleide wapen eenheden van verschillende bondgenoten, langgerekte verdedigingslinies. De lanceereenheden waren zodanig opgesteld dat het bereik van de raketten elkaar deels overlapte, waardoor een ononderbroken 'gordel' van geleide wapens ontstond.

De eerste geleide-wapengordel was die van de NIKE-raketten. Deze werd begin jaren zestig geformeerd langs de Duitse west-grens, vanaf de Waddenzee tot aan Zwitserland. De NIKE-raketten hadden tot taak vliegtuigen

Afb. 2
Schematische
weergave van
NATINAD in
Midden-Europa
(Bron: SMG/KL)

Afb. 3
HAWK-raketten
waken over
het NAVO-
grondgebied en
-luchtruim
 (Bron: SMG/KL)

op middelbare en grote hoogte te onderscheppen. Een gordel met HAWK-raketten werd medio jaren zestig ingericht. Deze systemen waren bedoeld om vliegtuigen op lage tot middelbare hoogte te bestrijden. Ze hadden een kleiner bereik dan de NIKE, waardoor het noodzakelijke was deze gordel verder naar het oosten te plaatsen, op enkele tientallen kilometers van het IJzeren Gordijn. Hoewel de geleide wapens, met hun hoge paraatheid en snelle reactievermogen, een deel van de taken van de jachtvliegtuigen hadden overgenomen, bleef nog genoeg luchtruim over voor de resterende jagersquadrons.

Deze kregen vooral tot taak de delen van het luchtruim te verdedigen waar de geleide wapens niet afdoende bescherming konden bieden. Dit was bijvoorbeeld op plaatsen buiten het bereik van de geleide wapens, wanneer de radars uitvielen of werden gestoord, of daar waar de aanvallende vliegtuigen zo talrijk waren dat de geleide wapensystemen overbelast raakten.

Voor de volledigheid dient te worden opgemerkt dat ook de landstrijdkrachten organiek over luchtverdedi-

gingsmiddelen beschikten. Voor het afbakenen van verantwoordelijkheden en het uitwisselen van luchtwaarschuwinggegevens werd regelmatig overleg gevoerd tussen vertegenwoordigers van de land- en luchstrijdkrachten. Van een integratie van de middelen onder éénhoofdige leiding was echter geen sprake; joint kan deze vorm van samenwerking dan ook niet worden genoemd.

Na de val van de Muur eind jaren tachtig en het einde van de Koude Oorlog, verviel het nut van de geleide wapengordel. Deze lag nu immers midden in het herenigde Duitsland, ver van een eventuele dreiging. Als gevolg hiervan werden de groepen geleide wapens naar Nederland teruggetrokken en ingekrompen tot één groep geleide wapens op de voormalige vliegbasis De Peel.

Uit het voorgaande moge blijken dat de Koninklijke Luchtmacht, samen met de Belgische luchtmacht, een belangrijke rol speelde bij de integratie van de NAVO-luchstrijdkrachten. Vanaf het eind van de jaren veertig was zij ervan overtuigd dat samenwerking noodzakelijk was om effectief tegen een eventuele luchtdreiging

te kunnen optreden. Dit realiseerden ook andere bondgenoten zich en na enkele jaren konden de eerste stappen worden gezet in de richting van vergaande integratie.

Afgezien van de afspraak dat eenderde van het Nederlandse jachtvliegtuigenbestand te allen tijde voor de luchtverdediging van Nederland beschikbaar moest zijn, waren de Nederlandse luchstrijdkrachten vrijwel volledig geïntegreerd in het NATONAD systeem, een schoolvoorbeeld van combined optreden. Ook dit voorbeeld laat echter zien dat joint optreden nog niet noodzakelijk werd geacht.

STANAVFORLANT

De Koninklijke Marine heeft van alle krijgsmacht delen het langst ervaring met combined optreden. Tijdens de Tweede Wereldoorlog bijvoorbeeld werd vrijwel uitsluitend met andere zeemachten, vooral de Britse *Royal Navy*, samengewerkt. Een van de meest succesvolle multinationale vlootverbanden is de *Standing Naval Force Atlantic* (STANAVFORLANT). Deze kwam voort uit een experiment

in maritieme samenwerking, de Matchmaker-oefening. Het voorstel hiertoe was gedaan door de *Commander-in-Chief* van het oostelijke deel van de Atlantische Oceaan, de Britse admiraal Sir Charles Madden. Hij wilde door middel van deze oefening zien in hoeverre een multinational vlootverband voor langere tijd zou kunnen opereren en of de schepen gebruik konden maken van de faciliteiten en logistieke ondersteuning van andere dan hun eigen staat.

Het smaldeel dat aan deze oefening, Matchmaker I, deelnam, was vanaf februari 1965 voor een periode van vijf maanden bijeen. Het bestond uit schepen afkomstig uit Canada, Nederland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Ook in de twee daaropvolgende jaren kwam een dergelijk multinational vlootverband bijeen om voor enkele maanden gezamenlijk te opereren.

De oefeningen waren een groot succes. Een belangrijke reden hiervoor

was dat deelname aan het verband vrijblijvend was. Schepen die voor andere taken nodig waren, konden door hun regering à la minute aan het verband worden onttrokken. Bovendien betrof het schepen met een onderzeebootbestrijdingstaak en speelden politiek gevoelige nucleaire taken nauwelijks of geen rol.

Omstreeks dezelfde tijd ontstond bij de NAVO de behoefte om permanent te kunnen beschikken over snel inzetbare eenheden voor de beheersing van crises. Dit was een belangrijk onderdeel van de in 1967 gepresenteerde *flexible response*-strategie van het bondgenootschap. Deze wens leidde in het voorjaar van dat jaar tot het voorstel om Matchmaker om te vormen tot een permanent internationaal maritiem eskader. In mei ging het Militair Comité van de NAVO, het hoogste militaire beraad, hiermee in principe akkoord. Het duurde nog tot het eind van dat jaar voordat alle knopen waren doorgehakt, maar op 12

december 1967 verleenden de ministers van Defensie van de NAVO goedkeuring aan de oprichting van het permanente NAVO-eskader. Het voorgenomen Matchmaker IV-verband werd omgedoopt tot STANAVFORLANT, dat op 13 januari 1968 te Portland (Engeland) werd geïnstalleerd.

Takenpakket

STANAVFORLANT bestond, en bestaat nog steeds, uit een wisselend aantal schepen, afkomstig uit de landen die gewoonlijk op de Atlantische Oceaan opereren. Een vijftal landen levert vrijwel altijd een (onderzeeboot)jager of fregat, namelijk: Canada, Duitsland, Nederland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Incidenteel doen ook schepen mee uit Noorwegen, Portugal, Denemarken, België en Spanje. Deze schepen maken doorgaans voor ongeveer zes maanden achter elkaar deel uit van het vlootverband, dat onder bevel staat van SACLANT. De taken die zij gezamenlijk moeten uitvoeren zijn:

Afb. 4 STANAVFORLANT in 1986, met Nederlandse (vlaggenschip), Canadese, Deense, Britse, Duitse, Portugese en Amerikaanse deelnemers (Bron: SMG/KI)

- het oefenen in geallieerd verband;
- het demonstreren van de bondgenootschappelijke solidariteit, onder andere door vlagvertoon en havenbezoeken; en
- het optreden als snelle reactiemacht in geval van crises, met als doel deze te bezweren door afschrikking.

Eventueel kan het verband fungeren als kern voor een in het crisisgebied te formeren grotere NAVO-vloot. Het operatieterrein van STANAVFORLANT is de Atlantische oceaan, van de Noorse Zee tot aan de kreeftskeerkring, en de Noordzee. Het verband is vrijwel het gehele jaar operationeel en brengt ongeveer de helft van het jaar door in het westelijke deel van de oceaan, voor de Amerikaanse en Canadese kust, en de andere helft in de wateren voor de kust van West-Europa. Hierbij zijn de eenheden een groot deel van de tijd verstoken van de nationale faciliteiten en moeten zij gebruik maken van de infrastructuur van de bondgenoten.

Het commando over het eskader wordt bij toerbeurt voor de periode van een jaar gevoerd door een commandeur of schout-bij-nacht van een van de permanent deelnemende landen. Hierbij moet worden aangetekend dat Duitsland pas in 1984 voor het eerst de commandant leverde. Enerzijds had dit te maken met het afnemen van de emotionele bezwaren die tot dan toe tegen het varen onder een Duitse commandant hadden bestaan. Anderzijds werd dit mogelijk door het in dat jaar beschikbaar komen van moderne Duitse fregatten, met voldoende accommodatie en commandofaciliteiten om een commandant en zijn staf onder te brengen en goed te laten functioneren. De staf van het eskader is multinationalaal samengesteld en vaart mee op het vlaggenschip, dat meestal dezelfde nationaliteit heeft als de commandant.

Zoals aangegeven kreeg STANAVFORLANT, dat immers de reactiemacht van SACLANT vormde, ook tot taak het uitvoeren van ad hoc missies op last van deze *Major NATO Commander*. Een

voorbeeld van dergelijke opdrachten was het schaduwen van vlootformaties van het Warschaupact, als die in de buurt van STANAVFORLANT voeren. De eerste maal dat een dergelijk geval zich voordeed was in 1969. Dit leidde tot flinke consternatie bij de NAVO-lidstaten, aangezien het in sommige landen politiek gevoelig lag om een verband van de potentiële vijand dicht, tot een afstand van enkele kilometers, te naderen. Deze landen vreesden dat dit de Sovjet-Unie zou provoceren, wat aanleiding kon geven tot escalatie. Zij eisten dan ook dat elke keer dat de mogelijkheid bestond om STANAVFORLANT in de buurt van een Sovjet-vloot te dirigeren, hiervoor vooraf expliciet politieke toestemming zou worden gegeven door het *Defence Planning Committee* van de NAVO. Een voorstel hiertoe zou SACLANT, met redenen omkleed, aan het comité moeten doen toekomen via het Militair Comité.

Nederland was een van de weinige landen die dit allemaal veel te vinden gaan. Nederlandse schepen die zelfstandig opereerden hadden immers ook de bevoegdheid om, zonder politieke goedkeuring, een op de vrije zee varende schip of verband te schaduwen. Waarom zou een multinationale eenheid die vrijheid dan niet hebben? Bovendien zou het wachten op een akkoord van de politiek te lang duren, waardoor de mogelijkheid tot onderschepping vaak al voorbij was als de goedkeuring bij SACLANT en de commandant van STANAVFORLANT binnenkwam. Hooguit zou in een geval van toegenomen internationale spanning meer voorzichtigheid wenselijk zijn. Te veel lidstaten stelden zich echter terughoudend op. Er werd dan ook overeengekomen dat steeds expliciete politieke instemming nodig was voor dergelijke surveillance-missies. In de praktijk werd deze overigens vrijwel altijd gegeven, vooral als hierdoor het vaar- en oefenprogramma niet veranderde.

Het schaduwen was namelijk om verschillende redenen aantrekkelijk. In de eerste plaats was het goed voor het moreel van de bemanningen: het van

nabij volgen van 'de vijand' was immers spannender dan gewoon opstomen naar de volgende haven. Bovendien toonde het de Sovjets de solidariteit en alertheid van de NAVO-bondgenoten, hetgeen uitdrukkelijk een van de hoofdtaken van STANAVFORLANT was.

In het vervolg van de jaren zeventig en tachtig kregen grote aantallen marinepersoneel via STANAVFORLANT ervaring in het opereren als onderdeel van een multinationale strijdmacht. Door samen te oefenen, door sportwedstrijden en door het zogenaamde 'cross-pollination', het voor enkele dagen uitwisselen van bemanningsleden tussen de deelnemende schepen, konden zij vertrouwd raken met de werkwijzen en gewoonten van de bondgenoten. Deze formule bleek zo succesvol dat in 1973 ook voor de mijnenbestrijding een ongeveer vergelijkbaar smaldeel werd samengesteld, STANAVFORCHAN, dat vooral opereerde in de Kanaalzone. Beide verbanden bleven na afloop van de Koude Oorlog bestaan.

Juist in deze periode, waarin een verschuiving plaatsvond van grootschalig conflict naar vredesoperaties, bleek het beschikbaar hebben van een parate reactiemacht voor de NAVO-bevelhebbers een nuttig instrument. Daarom werd ook voor het Mediterane gebied een dergelijk smaldeel geformeerd, STANAVFORMED, dat onder bevel staat van SACEUR. Nederland neemt aan dit verband deel met een fregat, dat eventueel ook kan worden ingezet als Nederlandse bijdrage aan de maritieme *Immediate Reaction Force* van SACEUR.

STANAVFORLANT is een zeer succesvol voorbeeld van combined optreden, waarbij de Koninklijke Marine een duidelijke en vooraanstaande rol speelde en speelt. Toch is ook in dit geval duidelijk dat er in het geheel geen sprake is van *jointness*. Contacten met de luchtmacht zijn er veelvuldig, vooral ten behoeve van oefeningen, maar geïnstitutionaliseerd is dit geenszins. →

1 (GE/NL) Corps

Het einde van de Koude Oorlog had invloed op de gehele Nederlandse krijgsmacht. Toch kreeg vooral de Koninklijke Landmacht met de gevolgen hiervan te maken. De kans op een grootschalig conflict tussen Oost en West hield langzaam maar zeker op te bestaan. Door de afnemende dreiging werd bij de meeste NAVO-bondgenoten de binnenlandse druk om op de defensieuitgaven te bezuinigen steeds groter. Ook in Nederland gingen veel stemmen op om het 'vrede dividend' uit te keren. Al eerder in dit artikel is geschreven dat deze ontwikkelingen het einde betekende voor NORTHAG. Ook voor het Nederlandse Eerste Legerkorps sloeg het laatste uur. Door de bezuinigingen die werden aangekondigd in zowel de Defensienota 1991 als in de Prioriteitennota van 1993, en vooral door de afschaffing van de opkomst-

plicht, was de Koninklijke Landmacht niet langer in staat om een volwaardig legerkorps in het veld te brengen.

Om desondanks op dit belangrijke operationele niveau ervaring te blijven houden, zocht de legerleiding naar een samenwerkingspartner. Ook minister van Defensie A.L. ter Beek was gebrand op samenwerking. Hij wilde per sé voorkomen dat het wegvallen van de massale dreiging uit het oosten bij de NAVO-lidstaten zou leiden tot een renationalisatie van het veiligheidsbeleid. Een geschikte partner werd gevonden in het op 3 oktober 1990 herenigde Duitsland. Dit was een voor de hand liggende keuze, omdat al jarenlang innige contacten bestonden met de Duitse landstrijdkrachten. Bovendien was Duitsland eveneens op zoek naar partners. In de eerste plaats omdat ook daar werd bezuinigd, in de tweede plaats om te

voorkomen dat men teveel zou worden meegezogen in de Oost-Europese problemen. Inbedding van Duitse divisies in bi- of multinationale legerkorpsen zagen de Duitse autoriteiten als een manier om Duitsland bij West-Europa betrokken te houden.

Na enkele jaren van onderhandelen werd op 30 augustus 1995 het Eerste Duits-Nederlandse Legerkorps (1 (GE/NL) Corps) opgericht. Dit legerkorps staat als *Main Defence Force* ter beschikking van de NAVO, hetgeen betekent dat het een van de zware eenheden is die tijdens een grootschalig conflict onder NAVO-bevel optreden om het bondgenootschappelijke grondgebied te verdedigen. In dergelijke omstandigheden staat het legerkorps onder bevel van de commandant in de Centrale Regio, CINCENT, een Duitse generaal die onder SACEUR valt. Het legerkorps bestaat uit een binationale staf, 1 (NL) Divisie '7

Afb. 5 Nederlands-Duitse bedrijvigheid tijdens een oefening van 1 (GE/NL) Corps (Bron: SMG/KL)

december', 1 (GE) Divisie en de *Command Support Brigade*, waarin vooral eenheden voor command & control en voor inlichtingen en verkenning zijn ondergebracht. De organieke vredessterkte van 1 (GE/NL) Corps bedraagt circa 36.000 militairen. In vredetijd zijn echter, om organisatorische redenen, ook enkele andere eenheden aan de legerkorps-staf opgehangen.

Tijdens de onderhandelingen is grote aandacht besteed aan de evenwichtige verdeling van de functies en bijdragen die beide landen aan het legerkorps leveren. Zo rouleert bijvoorbeeld een aantal sleutelfuncties tussen beide nationaliteiten. De nationaliteit van deze functionarissen is gerelateerd aan die van de commandant. Als de commandant een Nederlander is, dan levert Duitsland onder andere de plaatsvervangend commandant en de chef-staf. Voor de niet-gekoppelde functionarissen van de staf geldt dat vijftig procent Nederlands en vijftig procent Duits is. Om niet de ene nationaliteit te bevoordelen boven de ander, is voor Engels gekozen als officiële voertaal. In de praktijk blijkt dat op werkniveau vaak toch in het Duits wordt gecommuniceerd.

Andere problemen die zich voordeden waren de beperkingen die de nationale wetgeving oplegde aan het onder bevel stellen van de eigen eenheden bij een commandant van een andere nationaliteit in vredetijd. Ook mochten sommige handelingen niet door personeel van de andere staat worden verricht. Dit heeft ertoe geleid dat naast de geïntegreerde staf het fenomeen van *Senior National Officer* bestaat. Dit zijn in de praktijk de commandant en zijn plaatsvervanger, die nationale bevoegdheden bezitten, bijvoorbeeld op juridisch gebied en voor rechtspositionele zaken.

Enkele andere nationale aangelegenheden zijn de initiële opleiding van het personeel, de opleiding voor vredesmissies en de logistiek, waaronder de materieelvoorziening en -verzor-

ging, de bevoorrading en de geneeskundige zorg. Op het terrein van de logistiek zijn er afspraken gemaakt om tot verdergaande integratie te komen dan volgens de originele afspraken mogelijk was.

Nieuwe afspraken

In de nieuwe veiligheidssituatie van de jaren negentig nemen vredesoperaties een belangrijke plaats in. Nederland nam al enige tijd deel aan dergelijke missies, voor Duitsland was dit tot voor kort taboe. In de overeenkomsten tussen beide landen over de oprichting van 1 (GE/NL) Corps was vastgelegd dat voor dergelijke operaties de benodigde eenheden uit het legerkorps konden worden gelicht. Deze zouden vervolgens onder nationale verantwoordelijkheid worden uitgezonden. In z'n geheel mocht het legerkorps slechts deelnemen aan NAVO-operaties binnen het verdragsgebied.

In de tweede helft van de jaren negentig kwam hierin verandering. In Duitsland groeide de politieke bereidheid om de Duitse krijgsmacht te laten deelnemen aan vredesmissies. Dit betekende dat de mogelijkheid zich zou kunnen voordoen, om gezamenlijk naar een crisisgebied te gaan. Hiertoe werden eind 1997 nieuwe afspraken gemaakt. Deze maken het mogelijk 1 (GE/NL) Corps, of delen daarvan, ook buiten het NAVO-gebied in te zetten. Een voorwaarde hiervoor is, dat dit gebeurt als onderdeel van een vredesmacht onder gezag van de Verenigde Naties, de NAVO, de West-Europese Unie of de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa.

Evenals op deze politiek gevoelige terreinen, gaat de samenwerking op de werkvloer met stappen vooruit. Dit heeft vooral betrekking op de binationale staf en in iets mindere mate op de *Command Support Brigade*, de overige eenheden zijn namelijk nog geheel nationaal samengesteld. Waar wel sprake was van integratie waren er in het begin nogal wat cultuurverschillen, die hier en daar tot frictie leidden.

Ondertussen hebben de meeste Duitse en Nederlandse militairen geleerd met elkaar samen te werken. Toen deze integratie in de binationale onderdelen goed op gang was gekomen, verschoof de aandacht naar de gevechts- en ondersteunende eenheden. Dit proces was in 1997 zover gevorderd dat van 29 september tot en met 10 oktober tijdens de oefening *Active Sword* Duitse en Nederlandse eenheden voor het eerst samen oefenden in het veld. Dat Nederlandse en Duitse eenheden op elkaar zijn ingespeeld, blijkt momenteel bij de inzet van Nederlandse eenheden onder Duits bevel in Kosovo. Ook is er voorzien in de toenemende behoefte om met de luchtsrijdkrachten samen te werken. Zo maakt een luchtmachtcel deel uit van het hoofdkwartier van 1 (GE/NL) Corps, met de taak om de grond-luchtsamenwerking te coördineren. Deze eerste stap in de richting van jointness kreeg een vervolg in de hierna beschreven eenheid.

MND(C)

Met de invoering, in 1991, van een nieuwe strategie, die uitgaat van een aanval met mobiele eenheden op de vijandelijke zwaartepunten, kreeg de NAVO behoefte aan snel beschikbare eenheden, die in verschillende gebieden kunnen worden ingezet. Door de bezuinigings- en inkringsoperaties die veel NAVO-landen uitvoerden, was het gewenst deze eenheden samen te stellen uit contingenten van verschillende landen. Hierdoor zou in een vroeg stadium een groot aantal bondgenoten bij de beheersing van de crisis betrokken zijn, waardoor zij zich direct aan de operatie committeerden. Bovendien laten de NAVO-landen hiermee zien dat zij nog altijd vasthouden aan het uitgangspunt dat hun vrede en veiligheid ondeelbaar is. Eén van de in dit kader geformeerde strijdmachten was de *Multinational Division (Central)* (MND(C)).

Het idee om een dergelijke snel inzetbare eenheid op te richten was eind jaren tachtig al bij NORTHAG ter spra-

Afb. 6
De Lucht-
mobiele
Brigade maakt
omstreeks
1995 tijdens
een oefening
gebruik
van Duitse
helikopters
 (Bron: SMG/KL)

ke gebracht. Daar voorzag men een multinationale divisie, die de commandant van NORTHAG achter de hand kon houden als operationele reserve. Een vervolg kreeg dit plan in 1991, toen NORTHAG ten behoeve van de oefening *Certain Shield 91* ad hoc een multinationale divisie formeerde. De ervaringen hiermee waren positief genoeg om de oprichting van een dergelijke organieke eenheid ter hand te nemen. Vanaf april 1992 was een *activation staff* werkzaam, eerst in Brunssum, later in Rheindahlen, waar het hoofdkwartier van MND(C) in april 1994 operationeel werd. In tegenstelling tot de multinationale (reserve-) divisie van NORTHAG, heeft de huidige MND(C) de taak om vroegtijdig in een bepaald spanningsgebied te ontplooi-

Organisatie

MND(C) is in de geallieerde slagorde opgenomen als onderdeel van het *Allied Command Europe Rapid Reaction Corps*, een snelle-interventiemacht onder het commando van een

Britse luitenant-generaal, die op zijn beurt onder bevel staat van SACEUR. De MND(C) bestaat uit een geïntegreerde staf met personeel uit de vier deelnemende lidstaten, een multinationale verzameling divisietroepen en vier nationale brigades, te weten: de Belgische Para Commando Brigade, de Britse 24 *Airmobile Brigade*, de Duitse 31 *Luftlande Brigade* en de Nederlandse 11 Luchtmobiele Brigade. Onder de divisietroepen bevinden zich van Nederlandse zijde 11 Verbindingsbataljon, dat specifiek voor MND(C) is bestemd, en 11 Afdeling Rijdende Artillerie (Gele Rijders). Deze laatste eenheid is echter behalve aan de MND(C), ook aan 13 Gemechaniseerde Brigade verbonden. Afhankelijk van de situatie zal de afdeling óf bij de MND(C) óf bij de brigade worden ingezet.

Verder kan de multinationale divisie een beroep doen op onderdelen van het Korps Commandotroepen. Binnen de staf leveren de vier landen ieder ongeveer een kwart van het personeel

en roteren de functies van commandant, plaatsvervangend commandant, chef-staf en hoofd van de sectie G3 (operaties) tussen de nationaliteiten. De formatie van de divisie is flexibel en kan al naar gelang de opdracht worden samengesteld. In totaal staat de commandant van MND(C) een strijdmacht van tussen de 18.000 en 22.000 militairen ter beschikking, afhankelijk van welke divisietroepen hij onder bevel krijgt. De bevelvoerdrecht van de nationale autoriteiten naar de commandant vindt overigens pas plaats in de *staging area*, in de buurt van het inzet gebied. Het vervoer naar dit staging area valt dus onder nationaal commando. Net als bij 1 (GE/NL) Corps ligt ook bij MND(C) de verantwoordelijkheid voor logistiek bij de nationale autoriteiten. Naast de organiek bij de brigades ingedeelde logistieke eenheden zijn hiertoe op divisieniveau *national support groups* opgericht. Enerzijds volgt dit uit de afspraken in NAVO-verband over nationale logistieke verzorging, anderzijds was dit, gezien de grote

verscheidenheid aan materieel, zeker op de korte termijn het meest praktisch.

In het kader van dit artikel is het interessant dat helikoptereenheden van de luchtmacht organiek deel uitmaken van de oorlogsorganisatie van zowel de Britse als de Nederlandse luchtmobiele brigade. Dit betekent dat ook in vreedstijd zeer intensieve contacten bestaan tussen de betrokken krijgsmachtdelen, die verder gaan dan bij de andere hier besproken eenheden. Er is dus in deze gevallen een duidelijke stap gezet in de richting van joint optreden. De MND(C) is dan ook, voorlopig, de hoogste trede op de ladder naar combined-joint eenheden.

Slotbeschouwing

Gedurende vrijwel de gehele periode sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog waren de Nederlandse politieke en militaire autoriteiten bereid in te stemmen met vergaande internationale samenwerking op militair gebied. Dit is een opmerkelijke verandering ten opzichte van het beleid van vóór de oorlog, toen handhaving van een strikte neutraliteit het parool was.

Van de drie krijgsmachtdelen was de Koninklijke Luchtmacht het meest geïntegreerd. Zowel in de luchtverdediging als bij de verlening van luchtsteun was zij vrijwel volledig combined. Ook was de luchtmacht bij uitstek aangewezen om joint op te treden. Zowel de landstrijdkrachten als de marine hadden belang bij luchtsteun en luchtverdediging door eenheden van de Koninklijke Luchtmacht. Hoewel dit leidde tot geregeld overleg en samenwerking, het uitwisselen van liaison-officieren en het regelmatig gezamenlijk oefenen, heeft het tijdens de Koude Oorlog niet geresulteerd in geïntegreerde verbanden.

De Koninklijke Marine kan ook bogen op een lange historie van combined optreden. Tijdens de Tweede

Wereldoorlog deed zij in feite niet anders, aangezien zij niet beschikte over de capaciteit tot volledig zelfstandig opereren. Ook in de periode na 1945 leenden de zeestrijdkrachten zich bij uitstek voor combined operaties. Dit blijkt uit het geschetste voorbeeld van STANAVFORLANT en haar zusteroperaties in het Kanaal en op de Middellandse Zee.

Voor de Koninklijke Landmacht was de situatie in dit opzicht tijdens de Koude Oorlog anders. De samenwerking met de drie bondgenoten in NORTHAG speelde zich af op hoog niveau. Er waren natuurlijk wel contacten met buitenlandse eenheden op lager niveau, maar daarmee werden geen langdurige operationele verbanden opgezet. Erg combined trad de landmacht dus niet op, joint was het, afgezien van de contacten die bestonden met de luchtmacht, evenmin.

Cultuurverschillen

Een reden voor dit uitblijven van joint verbanden was dat binnen de lidstaten het joint optreden lange tijd zoveel mogelijk werd vermeden. Dit had te maken met de traditionele rivaliteit en grote cultuurverschillen tussen de krijgsmachtdelen en een vaak heel verschillend operatieterrein. Vooral tussen land- en zeestrijdkrachten waren grote verschillen. Dit kwam voornamelijk omdat de vorm van het gevecht heel anders was, te land grootschaliger en over het algemeen met bewapende mannen, ter zee betrof het minder personeel dat vooral deel uitmaakte van bemande wapens. De luchtmacht had een wat uitzonderlijke positie in deze, aangezien ze een minder lange traditie bezat en in de lucht zowel boven land als boven zee opereerde. Beide oudere krijgsmachtdelen waren tot op zekere hoogte afhankelijk van goede relaties met de luchtmacht om te worden beschermd tegen vijandelijke luchtaanvallen.

Desondanks was dit jongere krijgsmachtdeel erop gebrand z'n zelfstandigheid te behouden en z'n eigen prioriteiten te stellen. Deze onafhankelijke opstelling van de krijgsmacht-

delen ten opzichte van elkaar was geen Nederlands fenomeen; het was in alle landen met een vergelijkbaar georganiseerde krijgsmacht terug te vinden.

De vraag die dit oproept is natuurlijk of deze rivaliteit tussen de krijgsmachtdelen het joint optreden in de weg hebben gestaan? Ik denk dat dit het geval is. Het samenwerken of zelfs deels integreren met andere krijgsmachtdelen zagen de betrokkenen als een bedreiging van hun eigen takenpakket, omvang, invloed en bedrijfscultuur. Dit moest derhalve worden voorkomen. Combined optreden hield niet dezelfde bedreiging in, want het risico van inkrimping van budget, mankracht en wapensystemen was kleiner. Sterker nog, het was een mogelijkheid om *goodwill* te creëren voor het eigen krijgsmachtdeel bij de sterk op samenwerking aandringende Tweede Kamer en om buitenlandse steun te verwerven voor het in stand houden of uitbreiden van het takenpakket.

Inkrimping

Een omslagpunt in deze vormde het einde van de Koude Oorlog. Krimpemde budgetten en een afnemende bereidheid bij de Nederlandse bevolking om op hetzelfde niveau als voorheen offers te blijven brengen voor defensie, leidden tot een grootschalige inkrimpingsoperatie. Het resultaat hiervan bij de landmacht was onder meer dat Nederland niet langer een volwaardig legerkorps in het veld kon brengen. Samenwerking was noodzakelijk om op dit operationele niveau een vinger in de bondgenootschappelijke pap te blijven houden. Duitsland leek en bleek een logische partner; ook dit land had met krimpemde budgetten te maken en wilde door samenwerking voorkomen dat het te veel van het Westen zou afdrijven richting het machtsvacuüm dat ten oosten van zijn landsgrens was ontstaan. Samen vormden deze landen, zoals in het voorgaande uitgebreid is besproken, 1 (GE/NL) Corps, een wel zeer combined eenheid, die in de vorm van een luchtmachtcel bij het hoofdkwartier ook is

ingesteld op enige mate van joint optreden.

Datzelfde geldt voor de MND(C). Deze eenheid vond haar oorsprong deels in teruglopende defensiebegrotingen in Nederland en de ons omringende landen, maar haar oprichting was tevens ingegeven door de nieuwe NAVO-strategie, die vroeg om snel inzetbare eenheden. De multinationale divisie is behalve heel erg combined, als een van de eerste eenheden ook nog eens bijzonder joint, in ieder geval in de oorlogsorganisatie. De toenemende wens van staten om samen militair te interveniëren in conflicten buiten hun eigen grenzen heeft ook belangrijk bijgedragen aan de noodzaak om samen met andere landen en krijgsmachtdelen te kunnen optreden als geïntegreerde macht.

Naast deze toenemende internationale integratie is nog een andere ontwikkeling zichtbaar na 1990, namelijk de

bereidheid van de grote bondgenoten om onder commando van officieren van kleinere landen te opereren. De eerste ervaringen hiermee op structurele basis werden met STANAVFORLANT opgedaan, maar echt doorbreken wilde deze trend pas na de Koude Oorlog. Het commando van zowel 1 (GE/NL) Corps als van MND(C) rouleert nu tussen alle deelnemende landen, groot en klein.

Conclusie

Afsluitend kan worden vastgesteld dat sprake is van toenemende integratie tussen de krijgsmachtdelen. Hiervoor zijn verschillende belangrijke redenen te onderscheiden. Een eerste is dat interservice optreden steeds vaker is gewenst. Vooral bij vredesoperaties met een interventie-karakter worden combined én joint eenheden ingezet om het gehele geweldsspectrum te kunnen benutten en de veiligheid van de troepenmacht te optimali-

seren door een complete strijdmacht in het operatietoneel te ontplooiën. Een tweede reden is dat tegenwoordig de verschillen tussen de traditionele operatieterrainen en wapensystemen van de krijgsmachtdelen zijn afgenomen. Er zijn bijvoorbeeld speciale eenheden voor operaties op de grenzen tussen zee, land en lucht (mariniers² en luchtmobiel), alle krijgsmachtdelen bedienen zich van geleide wapens en de afstand waarover effectief vuur kan worden uitgebracht is enorm toegenomen. Hierdoor is het meer dan in het verleden mogelijk om deel te nemen aan gevechten die vroeger tot het specifieke terrein van een ander krijgsmachtdeel behoorden.

Dergelijk 'cross-medium' optreden maakt het noodzakelijk op de hoogte te zijn van de doctrines van de andere krijgsmachtdelen en het eigen optreden met dat van de andere betrokkenen te coördineren of zelfs te integreren. De samenwerking tussen 11 Luchtmobiele Brigade en de Tactische Helicopter Groep is in dit kader wellicht een voorbeeld van wat in de toekomst ook voor andere eenheden mogelijk en wenselijk is.

Een derde reden voor de toenemende samenwerking tussen de krijgsmachtdelen is dat het inzetgebied, zowel bij vredesoperaties als bij eventuele grootschalige conflicten, steeds vaker ver van huis ligt. Veel verplaatsingen daarnaartoe hebben tegenwoordig plaats via zee, lucht én land. Hierdoor is het meer dan vroeger noodzakelijk om op het vlak van transport samen te werken.

Een vierde reden is de politieke wil om door samenwerking bezuinigingen door te voeren. Voor de toekomst lijkt het erop dat deze redenen van kracht blijven en er derhalve steeds meer combined joint eenheden zullen worden geformeerd.

² Hoewel de mariniers al een zeer oud onderdeel van de Nederlandse krijgsmacht vormen, zijn de afgelopen jaren ontwikkelingen gaande, zoals het invoeren van pantservoertuigen bij de mariniers, die er op wijzen dat de ideologische grenzen tussen land- en zee-soldaten vervagen.

Afb. 7 'Combined-joint' overleg tijdens een oefening te velde (Bron: SMG/KL)